

בשלה

דארף מען פארשטיין: אין וואס באַ שטייט דער קשר? צווישן מן און שבת? לכאורה: ניט נאָר איז ניט קיין שייכות צווישן זיי, נאָר זיי זיינען ענינים וואָס זיינען אינגאנצן אנדערש איינער פון צווייטן — די מצות און ענינים פון שבת זיינען פאַראַן אין אַלע זמנים ומקומות, ירידת המן אָבער איז געווען נאָר אין אַ זמן מסוים און מקום מוגבל — אין די פערציג יאָר און נאָר במחנה ישראל במדבר?

ב. לכאורה וואָלט מען געקענט זאָגן בפשטות, אַז די נקודה משותפת פון מן און שבת איז אין דעם, וואָס אין ביידע איז ניטאָ קיין טירחא און עבודה: דער מן איז געווען „לחם מן השמים“, מען האָט ניט געדאַרפט אַקערן, זיינען וכו' אויף צו באַקומען אים; און עד"ז איז ביי שבת, אַז נוסף אויף דעם איסור צו טאָן מלאכה בשבת, איז — „משום עונג שבת“ — אַ „מצוה שלא להרהר כלל בעסקיו אלא יהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויו“.

דאָס איז אָבער לכאורה ניט מספיק, ווייל:

(ועד"ז בפרש"י בראשית ב, ג. יתרו שם). ואולי המובא בדא"ח הוא פ"י המכילתא ובי"ר ע"ד הרמז. ואכ"מ.

(7) זה שלא ירד בשבת — מובן בפשטות, כי כיון שאסור ללקט — וכל כיו"ב — הי' בדרך ממילא שולל ירידתו.

(8) ראה ע"ד החסידות — תו"א פרשתנו סה, ג. תו"ח ד"ה ויאמר ה' (שב, א ואילך). אוה"ת ד"ה ויאמר משה אכלוהו ג' וביאורו (ושם ע' תרלט: וזהו שנסמכה פ' שבת לפ' המן ובבאי נאמר). המשך תעריב שם. ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1037.

(9) שרע אדה"ז סשי" סכ"א. ממכילתא יתרו כ, ט (פרש"י שם). טשו"ע שם ס"ח.

א. דעם ערשטן מאל וואָס אין דער תורה ווערן אנגעזאָגט די ציווים און דינים פון שבת¹, איז אין אונזער פרשה בשייכות צום מן². און וויבאלד אַז אַלע עניני התורה זיינען בתכלית הדיק, איז מובן, אַז דער ענין פון מן און שבת האָבן אַ שייכות (אין תוכן):

און ווי דאָס איז אויך משמע פון דעם וואָס ס'ווערט געבראַכט בשם הרס"ג³, אַז בשעת מען געפינט זיך בשבת (אין אַ ווייטן וועג⁴) און מען ווייס (דאָרט) ניט וועלכע פרשה מ'דארף לייענען דעם שבת, זאָל מען לייענען פרשת המן.

נאָכמער: טראָץ דעם וואָס בשבת איז דער מן ניט געקומען, שטייט אָבער אין זהר⁵, אַז אדרבא די ברכה למעלה אויף ירידת המן אין די ששת ימי השבוע איז געווען בשבת; און ווי עס שטייט אויך אין מכילתא⁶ — „ברכו במן“.

- (1) משא"כ הסיפור דשבת — שהוא כפ' בראשית.
- (2) משא"כ לפני זה בהכתוב (טו, כה). שם שם לו' — שלא נאמר מפורש בכתוב שבת כ"א במדרז"ל — ראה סנהדרין נו, ב. מכילתא ופרש"י עה"פ. ועוד. וגם בזה להעיר: (א) בגמרא שם למדין דשבת במרה נצטוו מהכתוב בואתחנן (ה, יב). כאשר צו"ד (הובא בפרש"י שם). (ב) נתבאר במ"א (לקו"ש חל"א ס"ע 86 ואילך) שער"פ פש"מ מדייק רש"י (בפרשתנו שם). פרשית של תורה (כולל — שבת) שיחתקסון בהם, ולא קיום מצות אלו. ואכ"מ.
- (3) ספר העתים ה' ברכת ועונג שבת סקפ"ד (בסופו).
- (4) כ"פ בספר העתים שם דברי הרס"ג.
- (5) ח"ב סג, ב, פת, א.
- (6) יתרו כ, יא.

(7) כ"פ בכ"מ בדא"ח (ראה אוה"ת פרשתנו ע' תרלח-ט. המשך תעריב ח"ב ע' א"סא, א"פ ויעוד) שפי' המכילתא והמדרש (ב"ר פ"א, ב) ברכו במן שרא' שהמשתחו' (למעלה) היא בשבת. אף שבב"ר שם מפרש דהברכה היא בדערב שבת ירד שני עומרים

שבת לערנט מען ארויס¹⁵ פון מן¹⁶.

ג. אויפן פסוק¹⁷ „הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורת אים לא“ זאגט רש"י [אויף „למען אנסנו“:] „אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט“, אז דער טעם און מכוון אין ירידת המן איז צו אויספרוואון „אם ישמרו מצות התלויות בו“, וואס די מצות זיינען: שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט.

דארף מען פארשטיין: וואס איז די שייכות צווישן די צוויי מצות (א) „שלא יותירו ממנו“ (ב) ולא יצאו בשבת ללקוט“, וואס זיי ביידע זיינען דער „למען“, דער טעם פון ירידת המן.

ד. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים לבאר דעם חידוש פון מן, וואס איז „לחם מן השמים“, אויף „לחם מן הארץ“:

„לחם מן הארץ“ איז פארבונדן מיט עבודת האדם: דורך דעם וואס ער גרייט צו א כלי אין דרך הטבע (חרישה, זריעה כו.), איז דער אויבערשטער משפיע „לחם“ (וואס איז אויך מרמז וכולל — אלע צרכי האדם) דורך דעם כלי און לבוש.

משא"כ לחם מן השמים איז ניט תלוי אין א כלי פון דרכי הטבע — ס'איז אין דעם ניטא קיין עבודת האדם.

א) ביי דעם מן געפינט מען דאך געוויסע טירחות, ווי די גמרא זאגט¹⁸: „צדיקים לחם, בינונים עוגות, רשעים טחנו בריחים או דכו במדוכה“, און אזוי אויך: „צדיקים ירד על פתח בתיהם בינונים יצאו ללקוט רשעים שטו ולקטו“ — ניט ווי דער ענין פון „כל מלאכתו עשוי“ ביי שבת, אז א איד דארף אפילו ניט מהרהר זיין אין זיינע עסקים¹⁹.

ב) ולאידך גיסא: די שלילת העבודה בשבת נעמט ארום אלע סוגי מלאכה — כאילו כל מלאכתו עשוי, משא"כ ביי מן איז דאך ענינו נאך שלילת הטירחא בשייכות צו מזון האדם.

דערפאר איז מסתבר, אז די שייכות צווישן מן און שבת איז אין דעם פרט פון צוגרייטן די עניני מזון ואכילה פון שבת.

און ווי דאס איז אויך מובן פון דעם וואס דער חיוב פון ג' סעודות פון שבת, און אויך פון לחם משנה, לערנט מען²⁰ אפ פון די פסוקים²¹ בנוגע צום מן — „ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה“, „לחם משנה“ — ד.ה. אז די עניני ואכילה פון

(10) יומא עה, א.

(11) ואין בשביתת שבת חילוקים דעדיקים, בינונים כו. אבל להעיר מירושלמי שבת פטז ה"ג: מעשה בחסדי אחד כו. ראה בארוכה לקריש ח"א ע' 80 וע' 87 ואילך.

(12) שבת קיז, ב.

(13) טז, כב, כה.

(14) ולהעיר מרמז ארזח סרמ"ב (ממהר"ל) יש שכתבו שבקצת מקומות נהגו לאכול כו' בליל שבת זכר למן שהי' מבוסה למעלה. אלא שבוה מטיים „ולא ראיתי לחוש לזה“. אבל בנוגע לפריסת מפה כו' כתב בשו"ע אדה"י סי' רעא סי"ז (מהגמ"י ה' שנת פכ"ט אות ק' (בשם סו"ת). טור שם. ט"ז שם סק"ב (ושם: וכן אנו נוהגין גם במקדש על הפת (על פי טעם זה). ובשו"ע אדה"י שם הביא רק טעם זה). וצריך שתהא כו' כדי שתהא הפת בין שתי מפות זכר למן שהי' עליו טל כו'.

(15) ובשו"ע אדה"י סי' ער"ד ס"א „ורמז לזה“ (ג' סעודות). ובס"ב „וסמך לזה“ (לחם משנה). וידוע השק"ט בזה. ואכ"מ.

(16) אלא שלימוד זה (ג' סעודות ולחם משנה) הוא מענין המן בשבת ויתירה מזו בהג"ל (שבהערה 14) שבוה עושין זכר בשבת לירידת המן בכלל (כו' ימי החול).

(17) טז, ד.

ארויסצובריינגען (און דורך דעם „אויס-פרואוון“) ביי אידן דעם שלמות'דיקן בטחון אין דעם אויבערשטן, און זיין גאנצער לחם (און אלע הצטרכויות) קומט בלויז פון דעם אויבערשטן אליין, און קיין שום „לבוש“ און „פארמיטלונג“ פון מלאכת האדם — טאר נישט זיין קיין ארט און דער מענטש זאל זיך אליין בא-זארגן מיט לחם אויף מארגן („שלא יותירו ממנו“). און ווי ער זאגט אין תנחומא²³, „דבר יום ביומו, מי שברא יום ברא פרנסתו מכאן ה' ר"א המודעי אומר כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מחוסר אמונה“²⁴.

ה. הגם אז לחם מן השמים איז בעיקרו ובכללותו נישט אפהענגיק אין עבודת האדם — וואס דערפאר איז די ירידת המן געווען צוזאמען מיט ירידת הטל²⁵, וואס „טל לא מיעצר“²⁶ (היות ס'איז נישט תלוי אין עבודת האדם, כידוע²⁷) — געפינט מען אבער, אז אויך דער מן איז געווען פארבונדן מיט טירחת האדם, ווי געזאגט פריער (סעיף

ומבן, אז בהתאם לזה איז אויך די פעולה אויפן רגש האדם:

„לחם מן הארץ“, וואס די ברכת ה' איז אנגעטאן אין דער טבע'דיקער כלי וואס דער מענטש גרייט צו, איז

— כאטש ער ווייס אז זיין הכנה-ארבעט איז נישט מער ווי א כלי און א „לבוש“ צו דער ברכת ה'¹⁸; און נאך-מער — אויך דעם „לבוש“ און די „כלי“ אין טבע מאכט ער נישט דערפאר וואס טבע פארנעמט ביי אים און ארט, נאר בלויז ווייל אזוי איז דער רצון וציווי ה'¹⁹, אז „וברכך ה'" איז דווקא „בכל אשר תעשה“²⁰ (נישט דורך זיין א „יושב ובטל“²¹), פונדעסטוועגן —

וויבאלד אז לפועל קומט דער „לחם מן הארץ“, דורך דעם „לבוש“ פון (ארציות ו)טבע, וואס דער מענטש טוט אויף דורך זיין עבודה און מלאכה — גיט עס א ארט צו מחשיב זיין דעם מענטש'נס „אויפטו“ פאר זיין פרנסה.

משא"כ לחם מן השמים, וואו ס'איז נישט פאראן קיין אריינמישונג פון פעולת האדם²², דערוועקט עס ביי אים די תנועה פון פארלאזן זיך אינגאנצן אויפן אויבערשטן.

עפ"ז איז מבין, אז דער נסיון „אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו“ איז דער טעם — דער מכוון פון ירידת המן, „לחם מן השמים“ כדי

(18) ראה ספר המצות להצ"צ מצות תגלות מצורע בסופו. קונטרס ומעין מאמר יז, מאמר כה פ"ב. ד"ה וידעת תרנין. ועוד.

(19) ראה בארובה לקוש ח"ח ע' 294 ואילך. וש"נ.

(20) ראה טו, יח.

(21) ספרי עה"פ. וראה לקוש שם הערה 19.

(22) ויתירה מזו: פעולת האדם אינה פועלת כלום בזה וכמש"נ (פרשתנו טו, יח). ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר.

(23) פרשתנו כ. וראה גם יומא ע, א: נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים. וראה זחב סב, ב. כלי יקר פרשתנו טו, ד. ועוד. — וראה ש"ע אדה"ז או"ח (מהד"ת) ס"א ס"ט. לקוש חכ"ז ע' 95 ואילך.

(24) במכילתא עה"פ מתחיל בדעת ר"י, כדי שילקוט אדם וכו', ובכדי שלא ילקט אדם מהיום למחר" הוא דעת ר"א המודעי. אבל ראה פ"י, זה „נחמנו“ למכילתא דגם לר"י אין ללקוט מימין א' לחבירו. וכ"ה לרוב הגירסאות ופירושים בדעת ר"י במכילתא. ראה מכילתא הוצאת האר"וי"ץ רבינו. ועוד.

(25) פרשתנו טו, יד. תרי"א טה, ג. לקות עקב יד, א"ב. ובכ"מ.

(26) תענית ג, א.

(27) ראה תרי"א שם. לקות שם (יד, ב). ובכ"מ. וכידוע החילוק בין טל למטר — בדרוש האזינו בלקות (עג, ב ואילך) נסמן בלקות עקב (שם, א).

וואס איז העכער פון עבודת המקבל (ע"ד הטל), קומט עס אבער אראפ למטה אין אן אופן (פון „ממטיר“, מטר) וואס האט (אויך) א געוויסע פארבונדנ-קייט מיט עבודת המקבל.²⁹

ו. דער ביאור אין דעם: דער ענין פון מן, „לחם מן השמים“, איז געווען א הכנה צו דער כניסה פון אידן אין ארץ ישראל, וואס דארט איז געווען דער סדר פון „לחם מן הארץ“ — ווייל דורכ-דעם וואס מען האט באוויזן אידן בגלוי ווי זייער פרנסה און הצטרפות ווערט זיי געגעבן נאך פון דעם אויבערשטן אליין, האט דאס זיי צוגעגרייט און געגעבן דעם כח, אז אויך קומענדיק אין „ארץ נושבת“ און אריבערגייענדיק צום סדר פון „לחם מן הארץ“, זאל מען נישט פאר-געסן ח"ו אז „הוא הנותן לך כח לעשות חיל“.³⁰

נאך מער: דער „לחם מן השמים“ איז נישט בלויז א הכנה און נתינת כח, נאך ער ווערט נמשך און נרגש אויך אין „ארץ נושבת“ — וויבאלד אז אידן זיינען בעצם העכער פון וועלט און טבע, איז דער אמת, אז אפילו ווען זיי „קומען אראפ“ אין וועלט, אין א סדר העבודה פון „ארץ נושבת“ — איז זייער השפעת הפרנסה באמיתית ובפנימיות נישט פאר-בונדן מיט די דרכי הטבע פון „לחם מן הארץ“

(29) והי' צ"ל אכילה כפשוטה (כלחם מן הארץ) וגם (לכמה ראשונים) ברכה לפני המוציא לחם מן השמים או בנוסח אחר (הרמ"ע מפאנו בס' מאמר שבתות ה' ח"ב בתחלתו שכן יברכו לעת"ל על הזמן השמור בצנצנת. ובס' חסידים (הוצאת מק"ג) סי' תתתתי"מ על הזמן היו מברכים הנותן לחם מן השמים. וראה אהר"ח לוח"ב (סב, ב) שהרמ"ק מפרש בזה שהיו מברכים ברכת המוציא, ולאחריו ברכת המזון. ואכ"מ.

ב): און דאס איז נישט נאך ביי רשעים און בינונים (וואס האבן געדארפט ארויס-גיין אין דרויסן קלייבן), נאך אפילו ביי צדיקים, וואס דער מן איז „ירד על פתח בתיהם“, האבן זיי עכ"פ געמוזט האבן די טרחא פון צונויפקלייבן דעם מן פון „פתח בתיהם“.

נאכמער: דאס גופא, וואס עס זיינען פאראן חילוקים אין דער טירחא צווישן די דריי דרגות פון אידן, איז א באווייז אז די ברכה פון מן איז נישט געווען אינ-גאנצן נישט פארבונדן מיט עבודת האדם המקבל (נישט אזוי ווי „טל“, וואו ס'איז לחלוטין קיין חילוק נישט צו וועמען ער קומט אן — עס איז ביי אלעמען גלייך), נאך עס ווענדט זיך, אין א געוויסער מאס, אויף וויפל דער „מקבל“ האט זיך צוגעגרייט און איז ראוי צו דעם (ביי צדיקים — ווינציקער טירחא, ביי בינונים — מערער, און ביי רשעים — נאך מער).

[דערמיט איז אויך מובן דער דיוק הלשון אין פסוק „הנני ממטיר לכם לחם מן השמים“ נישט ווי ער זאגט בפרשת המן (אין במדבר²⁷) בנוגע צו טל „וברדת הטל“ — און לכאורה איז דא גאר א סתירה (בפנימיות הענינים): מטר ווייזט אויף א השפעה מלמעלה וואס קומט דורך עבודה דלמטה (ע"ד ווי מטר כפשוטו, וואס ווערט פון „ואד יעלה מן הארץ“²⁸), היינט ווי אזוי איז מתאים דער לשון „ממטיר“ ביי „לחם מן השמים“, וואס איז נישט תלוי אין דער עבודה פון אתערותא דלתתא?

נאך די הסברה איז, כנ"ל: הגם אז „לחם מן השמים“ איז בעיקרו א השפעה

(27) בעלותך יא, ט. הובא בפרש"י כאן טז, יג.

(28) בראשית ב, ו. ולהעיר מפרשי שם, ה. ראה

דרכי הטבע; און אז די הבטחה פון „וברכך ה'א ככל אשר תעשה" מיינט ניט בלויז אז דאס וואס דער אויבערשטער בענטשט אים איז בערך צו (די מדידות והגבלות פון) דער „כלי" (תעשה) וואס ער האט צוגעגרייט (אפילו ווען ס'איז אין אן אופן פון „וברכך" — ברכה והצלחה) — נאר ס'איז באין ערוך³⁴, אזוי, אז די כלי איז ניט תופס מקום³⁵.

ז. און דאס איז די הסברה פארוואס דער מן האט געדארפט זיין פארבונדן מיט (עכ"פ קצת) עבודת וטירת האדם:

ווען דער „לחם מן השמים" וואלט אינגאנצן ניט געווען פארבונדן מיט עבודת האדם, וואלט עס ניט געהאט קיין פארבונד און ענליכקייט מיט „לחם מן הארץ" ובמילא וואלט געבליבן א מקום לטעות: ביי „לחם מן השמים" וואס איז אינגאנצן ניט תלוי אין דער הכנה ועבודה מצד דעם מקבל, פאדערט זיך דער פולער בטחון און פארלאזן זיך אויף דעם אויבערשטן; משא"כ „לחם מן הארץ", וויבאלד אז תורה אליין זאגט³⁶ אז שש שנים תזרע שדך ג' — דא איז נויטיג די עבודה פונעם מענטשן, איז דערפון גופא א הוכחה אז צוגרייטן די כלי אין טבע האט א „תפיסת מקום" אין דער השפעת הפרנסה.

[אפי' ניט אין אן אופן וואס טבע בפני עצמו האט קיין באטרעף ניט, עס איז ניט מער ווי א „לבוש" צו „ברכת ה'"; און דער לבוש גופא מאכט ער נאר דערפאר וואס אזוי איז דער ציווי ה' כנ"ל — אבער דאך איז די השפעה פארבונדן מיט טבע, די ברכת ה' קומט אן צום מענטש דורך דער כלי וואס ער האט צוגעגרייט],

נאר אז אויך דער „לחם", די פרנסה „מן הארץ", איז אין אן אופן פון „לחם מן השמים", וואס איז איבערהויפט ניט געבונדן מיט דרכי הטבע.

און דאס איז די אמת'ע שלימות הבטחון פון א אידן אין אויבערשטן:

ניט נאר אין פאל ווען ער זעט ניט קיין אויסזיכט אין דרכי הטבע³⁷ צו בא-קומען פרנסה, ובמילא איז כאילו קיין ברירה ניטא און ער פארלאזט זיך אויפן אויבערשטן אז ער וועט אים באזארגן זיין פרנסה באופן נסי³⁸, ווי ירידת המן אין מדבר —

נאר אפילו ווען ער מאכט יא א כלי אין טבע (ווייל אזוי האט דער אויבערשטער געהייסן), איז ביי אים אפגעלייגט אז זיין פרנסה איז (בעיקרה) „לחם מן השמים"³⁹ — ניט געבונדן מיט

(31) שאז הוא אמיתי ענין הבטחון — ראה בארוכה המשך תעריב ח"א פרק פב. וראה לקו"ש ח"ג ע' 883 ובמכתב כ"ק מרח"א דמרח"ר שנתק בהערה 30 שם. ד"ה ובבואה לפני המלך תרנ"ד (נעתק בלקו"ש חט"ז ע' 286 הערה 47).

(32) ראה המשך תעריב שם: כאשר רואין שהתנהגה צ"ל באופן כזה אין זה בכלל אין סומכין על הסכ כו'.

(33) וזהו החידוש והעילוי על הבטחון הגמור שיש לו כאשר אין שום מראה מקום גשמי להעזר, שגם כאשר הוא צריך ע"פ תורה לעשות כלי בטבע, מ"מ הבטחון שלו בה' הוא אותו הבטחון הגמור בה' כמו אם לא ה' לו כלי בטבע.

(34) ראה דרך חיים בהקדמה (ג, א).

(35) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תרמ"ד: האמת האמיתי הוא שאין לאדם לדאוג כלל מה יהי' למחר ומה יהי' פרנסתו .. כדרך זה יום ביומו .. מי שאינו רוצה בזה יוכל להיות שיכין מונו על כל השנה או על כמה שנים אבל באמת הרצון לזה הוא מפני התרחקותו מה' ע"י כמה השתלשלות עד שנמשך ומתלבש בלבוש הטבע .. בלחם מן הארץ .. הרוצה לדבקה בו יתברך יוכל להמשיך בבחינה זו גם כן גילוי יומין עילאין להיות ברוך ה' יום יום כו'. עיי"ש בארוכה.

(36) בהר כה, ג.

ח. דערמיט וועט ווערן פאר-
שטאנדיק א דבר פלא וואס מען געפינט
ביי ברכת המזון:

די ערשטע ברכה, ברכת „הזן“ האט
משה רבינו מתקן געווען „בשעה שירד
להם המן“; די צווייטע ברכה, ברכת
הארץ — „היושע תיקן להם“, ווען מ'איז
אריין אין ארץ ישראל⁴⁰. ולכאורה
שטעלט זיך די שאלה: „ברכת המזון“ איז
ענינה וואס א איד דאנקט און לויבט
דעם אויבערשטן פאר דעם מזון וואס
ער האט אים איצט געגעבן — ווי קומט
עס אז ברכת הזן וואס מיר מאכן אויף
דעם (וואס איז — לחם מן הארץ) איז
דער נוסח וואס משה האט מתקן געווען
אויף ירידת המן — „לחם מן השמים“⁴¹.

און דערפאר איז אויך דער „לחם מן
השמים“ געווען אין אן אופן פון
„ממטיר“, אז עס זאל זיין דורך טירחה
(הנל, עכ"פ) ועבודת האדם — וואס
דאס באווייזט, אז אויך דארט וואו עס
איז פאראן עבודת האדם, זאל דער-
הערט ווערן, אז די השפעה מלמעלה
איז (כלל ניט געבונדן מיט דער עבודה
פון אדם, נאר ס'איז) לחם מן השמים³⁷.

און דאס איז די נתינת כח אז אויך
אריינקומענדיק אין ארץ נושבת, זאל זיך
אפלייגן ביי א אידן³⁸, אז אויך דער
דארטיקער סדר העבודה, פון „לחם מן
הארץ“ איז בפנימיותו — לחם מן
השמים³⁹.

יח' האדם, שיל פירוש שחיות האדם הוא לא (רק)
מחיות האלקי המלוכש בהלחם גשמי, „כי על כל
מוצא פי ה' יח' האדם“ (מוצא לשון מקור ושורש),
היינו שחיותו הוא ממקור פי ה' (ראה לקו"ט צו יג,
רע"ג. מסעי צו, א. ועוד) שלמעלה מהתלבשות
בלחם גשמי ודרכי הטבע [בלשון החסידות: „יח'
האדם“ הוא לא רק מבחי' ממכ"ע שמתלבש
בהביאה, שמצד בחי' זו יש תפיסת מקום לדרכי
הטבע, כ"א מבחי' סוכ"ע שלמעלה מהתלבשות,
ומצד בחי' זו אין תפיסת מקום להנהגת ודרכי
הטבע].

(40) ברכות מה, ב. טור א"ח סקפ"ז. שו"ע אדה"ז
שם ס"ג.

(41) כן הקשה בלקו"ט עקב (יד, ב. וראה סדור
קו, ג ואילך. קט, א), עפ"מ הרשב"א ברכות (הובא
בכ"י לטוא"ח שם). דמטבע הוא שטבעו להן כ"י,
עיי"ש.

(*) דאם הכוונה לשלול שחיות האדם הוא לא
מהלחם הגשמי כפשוטו, הרי אין צריך ע"ז הידיעה
מהמן, שהרי זה באמונה פשוטה בכ"א מישאל
שמציאות כל דבר הוא החיות האלקי שבו
(שע"היח"א בחיולתו). ובפרט שירידת המן ה' לאחר
שאכלו המצה ביציאתם ממצרים שהיא מיכלא
דמהימנותא — שנקבע בהם האמונה באלקות שמח'
את הלחם כ"י ראה לקו"ט צו יג, ג ואילך. ובכ"י
בדרושי חגה"פ. וראה ל"ת להאריז"ל פ' עקב.
לקו"ט עקב יד, ב. סידור קו, ג ואילך.

(37) להעיר מלקו"ט עקב יד, ד. ושם: כי עיקר
המשכה דברכת הזן ג"כ בשביל ברכת הארץ כ"י גם
בימי משה קודם שנכנסו לארץ הזכירו ברכת הארץ
.. אלא שאז היתה כ"י וגם נכללת תוך ברכת הזן
שעל המן. ראה הערה הבאה. ולקמן בפנים סיח.

(38) יודעים דברי כ"ק אדמו"ר מהר"ש (סה"מ
תשי"ט ע' 21) שפרנסה בזמן הזה (בזמן הגלות) הוא
באופן דהשפעת המן, לחם מן השמים. והנה ע"פ
המדובר בפנים צ"ל כן בכל הזמנים, אבל הרי בא"י
שהיו איש תחת גפנו כ"י א"י ניכר כ"כ, משא"כ
בצוק העתים הללו דומן הגלות, נראה שאין
ההשפעה באה ע"י ולפ"ע מעשי ידי. וראה דרמ"צ
קו, סע"א: בעסקו במר"מ יכוין שמאמין שהשפעת
ברכת ה' היא כשארי הנסים הגלויים כמו שהוריד
המן כ"י.

(39) עפ"י כהנ"ל יובן הטעם שבפ' עקב (ח, ג)
אמר משה „ויאכילך את המן ג' למען הודיעך כי לא
על הלחם לבדו יח' האדם כי על כל מוצא פי ה' יח'
האדם“ — שלכאורה הוא טעם שונה מהנאמר
בפרשתנו „למען אנטו ג', אם ישמרו מצות
התלויות בו שלא יותירו ממנו כ"י“.
אלא שבפרשתנו הטעם הוא לעצם ירידת המן —
שיהי' אצל ישראל האמונה והבטחון הגמור בה,
שיק ממנו בא מזונו כ"י,

משא"כ במשנה תורה, בסוף ארבעים שנה לפני
כניסתם לא"י אמר להם משה ענינו ופעולתו של המן
בשייכות ללחם מן הארץ (סדר העבודה שצ"ל
בארץ).

ולכן אמר ש"י המן יודעים ש"לא על הלחם לבדו

אויבערשטער בענטשט דעם ארץ אז עס זאל זיין „ארץ דמפקא מזון“ — איז אין דער אמת'ן בלוז אַ לבוש צו דעם שרש ומקור פון זייער מזון (פרנסה), וואָס דאָס איז „לחם מן השמים“:

און וויבאלד אַ אַיד אָנערקענט דעם אמת אז (דער שרש פון) זיין מזון איז ניט אָפּהענגיק פון זיין הכנה און מלאכה, אפילו ניט פון די לבושי הטבע אַלס כלי צו ברכת ה' — עס איז דורכאויס לחם מן השמים — איז מובן אַז דער נוסח פון ברכת הון אויף זיין אכילה ושביעה איז דער נוסח פון דער ברכה אויף „לחם מן השמים“, וואָרום דאָס איז דער אמת'ער מקור פון זיין אכילה ושביעה; און ערשט דערנאָך דאָנקט ער דעם אויבערשטן אויף דעם וואָס ער „בענטשט“ די כלי און לבוש איז טבע („וברכך ה' בכל אשר תעשה“) — ברכת הארץ, ארץ דמפקא מזון.

ט. ע"פ כהנ"ל וועט מען אויך פאָר-שטיין די שייכות צווישן מן און שבת:

די אַלע פרטים הנ"ל אין מן: (א) ער איז „לחם מן השמים“ בגילוי — עס ווייזט אָפּן-קלאַר אַז מען דאַרף זיך פאָר-לאָזן אינגאַנצן אויף דעם אויבערשטן, ווייל אַלץ ווערט געגעבן פון דעם אויבערשטן אַליין; (ב) עס איז אַבער פאַרבונדן אויך מיט טירחת האדם, עבודת המקבל; און (ג) דאָס גיט אַ כח אַז אויך אינעם סדר פון לחם מן הארץ (וואו בגילוי איז עס פאַרבונדן מיט „ארץ“ און „טבע“) זאל מען וויסן אַז בשרשו ובפנימיותו איז עס לחם מן השמים —

זיינען זיי אויך פאַראַן אינעם תוכן הענין פון שבת:

נאָכמער: די ערשטע ברכה לערנט מען אָפּ⁴² פון פסוק⁴³, „ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הון שהיא על אכילה ושביעה“⁴⁴, און די צווייטע ברכה „על הארץ זו ברכת הארץ“⁴⁴; וואָס דאָס מיינט בפשטות אַז די הודאה ביי דער צווייטער ברכה „על הארץ ועל המזון“, איז ניט אויף אכילה ושביעה (ווייל דאָס איז דאָך שייך צו ברכת הון: „על אכילה ושביעה“), נאָר אויפן ארץ — מיר דאָנקען דעם אויבערשטן וואָס די ארץ איז אַזאָ וואָס איז „מפקא מזון“⁴⁵ [וע"ד ווי ביי דער ברכה שלישית, בונה ירושלים].

איז דאָך תמוה ביותר: ווי קומט עס, וואָס די הודאה אויף (אונזער), „אכילה ושביעה“ ווערט נכלל דוקא אין דער (ערשטער) ברכה, וואָס איר יסוד און תוכן איז לחם מן השמים (מן)?

אַבער לויט ווי ס'האַט זיך פריער גערעדט, איז עס מובן⁴⁶: דער לחם מן הארץ — כולל דאָס וואָס דער

(42) ברכות שם.

(43) עקב ח, יוד.

(44) כ"ה בשו"ע אדה"ז שם ס"א. והוא כגירסתנו בגמרא שם. מכילתא בא ג, ג. וכן הובא בתראי סה, ד (ושם: זו ברכת הון משה חקון). לקרי' עקב שם, סע"א. סדור קו, סע"ג. ובכ"מ. אבל בירושלמי ברכות (פ"ז ה"א), תוספתא ברכות (רפ"ז), וכן הביא בתוד"ה עד (שם מו, א. מ.לקמן בפריקין), רא"ש פ"ז ס"ב (ועוד). ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הוימון את ה' אלקיך זו הון כו'. וראה דק"ס ברכות שם. ואכ"מ.

(45) ברכות מט, א. כ"ה פירוש הפשוט שהברכה היא רק על הארץ (דמפקא מזון). וראה בי"ח לטור שם. לבוש ארץ שם ס"א. שו"ע אדה"ז שם. אבל בלקרי' עקב (שם, ב) סידור שם (קט, א) דמזון בברכת הארץ קאי על לחם מן הארץ. ולהעיר מברכי' ארץ ס"י רח סק"י שהביא מכפתור ופרח ואגודה דחותם בא"י „על הארץ ועל מזונה“.

(46) ראה לקרי' עקב שם (יד, ג ואילך), סדור שם — בלשון ע"ד החסידות.

ווען ער האט חפצים צו פאַר'משכון' נען, איז ניט זיין כוונה צו באַצאָלן דעם חוב מיט'ן משכון, נאָר, ווי דער לשון חז"ל, "לוו עלי ואני פורע"⁵² — אז "הקב"ה ימציא לו לפרוע"⁵³ — פונדעסטוועגן, פאָדערט זיך פאַרט אַ באַשטימטע (טירחא און) "כלי" מצד דעם אדם, ער מוז האָבן עכ"פּ "חפצים" וואָס "ילוו עליהם"⁵⁴.

(52) וי"ל שמוה מקור לדברי אדה"ו דמ"ש בתוס' לוו עלי (והגהות אשר"י) שם, הכא מיירי שיש לו משכונות כדי לפרוע ואין לו מעות, אין הכוונה בזה שילוו ע"מ לפרוע עם המשכון גופא, כ"א ש, הקב"ה ימציא לו לפרוע" (והמשכון הוא רק שיוכל "ללוו עליהם") — כי דוקא אז מתאים לומר, והאמנו בי ואני פורע.

(ומש"כ בסוף הסעיף, למשכנם ולפרוע בהם' הרי כתבו רק בהשליה, אם אין לו חפצים, וכונתו לבאר מטרת המשכון (שפורע בזה באם אין לו במה לשלם), וכדמובח גם מהמשך לשונו, "לא ילוו ושהקב"ה יפרע" ופ"ע).

וע"פ הנ"ל בפנים ש, לוו עלי ואני פורע" הוא דוגמת, "לחם מן השמים" מובן שלא איירי (דוקא) כשיש לו עסק ולווה ככוונה שיריח מן העסק (כמ"ש בער"ש א"ח שם) — כי אז איז' הענין דהאמנו בי ואני פורע, וראה א"ח שם.

ומוכרח הוא גם מהמשך הסוגיא שם: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מ"ה חוץ מהוצאת שבתות כו' ואם הוסיף מוסיפין לו (כמ"ש אדה"ו שם, כלומר (שזהו פ"י לוו עלי) שאין הוצאת שבת כו' ראה תודיה כל שם, נפקי מקראי דלעיל) ראה פרש"י שם ד"ה חוץ, אותה לא פסקו לו מה ישמכר לו לצרכה ומהיכן תבאנה' דמשמע דמוסיפין לו גם אם אין לו עסק כו'.

(53) שריע אדה"ו שם. וימתק צ"ד החסידות ע"פ פ' אדה"ו שזהו"ע כל מזונותיו של אדם קצובים לו מ"ה חוץ מהוצאת שבתות בא מבחי' אלקות שלמעלה מהתלבשות בהכריאה (שמצד בחי' המתלבשת בהכריאה ה"הוצאות קצובים לו), ולכן בא בדרך מציאה מן השמים, בלי עבודת האדם, דוגמת ענין המן כמשנתל בארוכה.

(54) ראה ר"ח ביצה שם, אומין לכם ברכה במעשה ידיכם כדי שתפרעו. ולכאורה מוכח מדבריו שהמזכור ביש לו עסק (כפי' הערוה"ש

(א) וועגן די צרכים פון שבת" זאגן חז"ל⁵⁵, "לוו עלי .. והאמינו כי ואני פורע", ד.ה. אַז אויך ווען מ'האַט ניט, חז"י, מיט וואָס צו קויפֿן די צרכי השבת, און אפילו ניט קיין אויסזיכטן שפעטער צו פאַרדינען און באַצאָלן די הלואה⁵⁶ — דאַרף מען זיך אינגאַנצן פאַרלאָזן אויפֿן אויבערשטן, "לוו עלי .. ואני פורע"⁵⁷. ווייל די צרכי השבת קומען על דרך, "לחם מן השמים" — בלי עבודת המקבל.

(ב) לאידך, איז עס דאָך בפשטות פאַרבונדן מיט דער טירחא פון, "לוו"; און נאָכמער: דער דין איז געוואָלט געוואָרן דווקא ווען ער האָט חפצים, וואָס דעמאָלט, "ימשכנם וילוו עליהם"; אויב אַבער, "אין לו משלו" איז, "לא ילוו ושהקב"ה יפרע"⁵⁸, ד.ה. כאַטש אַז אויך

(47) להעיר משבת קיז, ב: "לעולם ישכים אדם להוצאת שבת שנאמר (בפרשתנו — במן — טו, ה) וה' ביום הששי והכינו כו'". וז"ה בשבלי הלקט הובא בב"י לטא"ח סי' רנ. ובטור ושריע אדה"ו (סי' א) "להכין צרכי שבת כו'".

(48) ביצה טו, סע"ב.

(49) ראה לקמן הערה 51, 52.

(50) להעיר מסוטה מה, סע"ב: אלו בני' שהן מאמיניו בהקב"ה כדנתיא ר"א הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו כו' (בכמאמר ר"א הנ"ל (ס"ד) שבתחומא בנוגע למן), ובפרש"י שם, שמאמינים בהקב"ה לוותר ממנו כו' ולהוצאות שבתות כו'.

(51) שריע אדה"ו סי' רמב ס"ג (ע"פ תודיה לו

(לגירסת המהרש"ל), והגהות אשר"י ביצה שם). אבל

בב"ח לטא"ח שם מפרש הספק דהטור שהוא רק

באם אין לו משכון. אבל מסקנתו (דהטור) דילווה

היא לא מצד מאמר הגמרא, לוו עלי ואני פורע" כ"א

מפני ש, צריך אדם לזרז עצמו כנמר וכנשר לכבד

שבתות ביותר' [אלא שמסיים: וכיון שכן (דלוו עלי

ואני פורע) אל ידאג כי נאמן הוא בעל חובו לפרוע

לו חובו]. וראה א"ח להה"ק ע"ד, ג: וז"ש לוו עלי

כי זה מדבר בעני בעת שבתו ריקם ואין כל בבית

כו' ע"י"ש.

(*) ולהעיר מהגהת הגר"א בתוס' (ושו"ע) שם,

דגריס בתוס' שם: כשאין לו ממי ללוות.

בקר", אז אלע ששת ימי השבוע ווערן געבענטשט מיט מן פון שבת, בגין דלא יהיב ולא יזויה יומא דא לחברי".

ולכאורה: וואס איז די שייכות צווישן די ביידע ענינים, אז וויבאלד די השפעת המן איז בשבת, דעריבער טאר מען נישט איבערלאזן פון איין טאג אויפן צווייטן?

וע"פ הנ"ל איז דאס מובן: דאס וואס די ברכה מלמעלה אויף השפעת המן ווערט אויפגעטאן בשבת, איז ווייל ענינו פון מן איז א השפעה פון אויבערשטן וואס איז נישט מלוכש אין די כלים ולבושים פון טבע, פונקט ווי דאס איז ענינו פון שבת, כנ"ל בארוכה (ובמילא איז אויך זמנו למעלה כפשוטו אויך בשבת).

און דעריבער דארף דאס זיין באופן כזה אויך ווען די השפעת המן קומט אראפ למטה: אין דער השפעה דארף נישט זיין אריינגעמישט די חשבונות פון דעם מענטשן ע"פ טבע, וואס דריקט זיך אויס אין דעם וואס מ'לאזט איבער פון איין טאג אויפן צווייטן.

יא. אעפ"כ איז בשבת געווען די ברכה והשפעת המן בלויז למעלה, משא"כ למטה איז לא ירד המן — ווארום דאס וואס מען געפינט ביי מן דעם ענין פון "מטר" (נישט ווי "טל"), אז עס איז פארבונדן מיטן מקבל (כנ"ל דער חילוק פון צדיקים, בינונים כו'), איז דאס ווי דער מן איז "יורד" ממדריגתו און ווערט נשפע למטה; אבער ווי דער ענין פון מן איז "במקומו" (בבחי' שבת) איז ער אינגאנצן העכער פון שייכות מיט וועלכער עס איז פעולה פון מקבל.

(ג) דער עילוי פון שבת טוט אויף און איז משפיע אין די ששת ימי החול: דורך דעם וואס א איד האט דעם פולן בטחון בה, אז "הקב"ה ימציא לו לפרוע" און ער זעט ווי דער אויבערשטער בענטשט זיין "טירחא" פון "לוו עלי" (דורך דער "כלי" — די "חפצים") נישט ע"פ דרכי הטבע — איז אויך זיין עסק בששת ימי החול אין אן אופן וואס ער אנערקענט, אז די פרנסה וואס ער באקומט דורך זיין אויסהארעווען א כלי אין טבע, איז עס אין דער אמת'ן אן ענין פון "אני פורע" — דער אויבערשטער איז אים ממציא (בדרך מציאה) זיין פרנסה אין אן אופן פון למעלה מדרך הטבע (מער נישט וואס די ברכה שלמעלה מהטבע איז אג" געטאן אין א לבוש פון טבע).

י"ד. לויט דעם קען מען מסביר זיין דאס וואס עס איז פארשטאנדיק פון זהר⁵⁶ אויפן פסוק, "אל יותר ממנו עד

הנ"ל). ועפ"י יובן המשך הגמרא, ואמר ר' יוחנן משום ר"א בר"ש הרוצה שיתקיימו נכסיו כו', שא"ז רק שמביא אגב גררא עוד מאמר מר"י משום ר"א בר"ש, כ"א המשך בגוף הענין, שגם "לוו עלי" מדובר בשיש לו נכסים כו' עסק.

אבל ע"פ הנ"ל בפנים י"ל דגם לדעת אדה"ו, אני פורע, הוא ע"י "ברכה במעשה ידיכם" (איהו שיהי') אלא שבה לא לפ"ע, "המעשה ידיכם" עד שנראה כמחשש ש"אני פורע". וגם עפ"י המשך הגמרא ה"רצה שיתקיימו נכסיו כו' הוא בגוף הענין. אלא שמתחלה מביא הגמרא "הרוצה שיתקיימו נכסיו כו' שעייז מובן ש"אני פורע" הוא כאשר יש לו חפצים כו', ואח"כ, "כל מזונותי של אדם קצובין לו כו'", שעייז מובן שבאמת, "האמינו ב' ואני פורע". וראה לשון הטור שהובא בעהר"ה 51. ועי' אר"ת שם.

(55) ראה לעיל הערה 33.

וראה אוה"ת שבהערה 35 בביאור מחלוקת שמאי והלל ביצה שם, ושם: לעשות הגילוי ביחיות כמו ביחוי, וע"פ הנ"ל יומתק ביותר ההמשך בכיצה שם דהלל ושמאי ללפנ"ו.

(56) הנ"ל הערה 5.

ועד"ז בשבת כפשוטו: דאס וואס מ'דארף האבן א משכון כדי עס זאל זיין „לוי עלי כו' והאמינו בי ואני פורע" איז דאס פאר שבת (אויף די צרכי השבת), אבער בשבת עצמו דארף זיין „כל מלאכתו עשוי", און אפי' „שלא להרהר כלל בעסקיו".

און דעריבער איז דער ענין פון „ולא יצאו בשבת ללקוט" איינע פון די „מצות התלויות בו", וועלכן דריקט אויס דעם טעם ותוכן פון ירידת המן — וואָרום ביום השבת איז אויך דאָ למטה מאיר די

בחי' פון „מן" ווי דאָס איז „במקומו", און דעריבער דארף זיך אָנהערן באַ יעדן איינעם אַז אין דעם קען ניט זיין קיין שום אַרייַנמישונג פון דעם מענטשן, אפילו ניט אַ תנועה פון „קבלה" (ליקוט) ווי בששת ימי החול — „ולא יצאו בשבת ללקוט".

(משיחות (ומאמר*) ט"ז בשבט תשל"ז,
ש"פ בראשית תשל"ג)

(*) נדפס בשלימותו בסה"מ מלוקט ח"א ע' רלה.
המו"ל.

בשלח ז

ב. דער מקור פון דער סברא — אז וויבאלד מיט דער זאך איז געטאן געווארן איין מצוה (עירוב תבשילין), איז ראוי צו טאן דערמיט נאך א מצוה (לחם משנה וסעודת שבת) — איז אין גמרא¹ ביי עירובי חצירות: „רב אמי ורב אסי כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא (שערבו בו אתמול ערובי חצירות)² מברכין עלי' המוציא לחם מן הארץ אמרי הואיל ואתעביד בי' מצוה חדא נעביד בי' מצוה אחרית“.

און אויך ביי עירובי חצרות שטייט אין מהרי"ל: „ובליל שבת ובשחריתו אני מניחו ללחם משנה .. ואמר דגם בליל שבת יכולין לאוכלו .. רק חביב עליו להרבות בו מצוה“, „בסעודה שלישית בשבת .. הי' בוצע על ככר .. אותו שעירב בו עירובי חצרות כו“³; און אזוי ברענגט דער מהרש"ל⁴: „וכן נהגו בעירובי חצרות“ (אז מ'עסט עס ערשט ביי דער סעודה שלישית, נאכדעם ווי מ'לייגט עס צו לחם משנה ביי די צוויי ערשטע סעודות, ווי ביי עירוב תבשילין).

אבער ביי דעם דין ברענגט אראפ

א. ביי עירוב תבשילין איז דער דין, אז באלד נאכדעם ווי מ'ענדיקט צו-גרייטן אלע צרכי שבת מעג מען אויפ-עסן דעם עירוב (נאך אינעם טאג פון יו"ט) — שטייט אבער אין מהרי"ל⁵, אז ער האט איינגעפירט „להניח ככר העירוב (תבשילין) ללחם משנה בליל שבת ובשחריתו ובסעודה שלישית הי' בוצע עליו“. און אזוי ברענגט אויך דער מהרש"ל⁶: „ומאחר שצ"ל העירוב קיים אין ראוי לאוכלה עד ליל שבת, ומ"מ הי' מנהג מהר"ם להניחה הככר תחת הלחם משנה בליל שבת ולמחרתו ובסעודה ג' הי' בוצע עליו מאחר דאיתעביד בי' מצוה א' ראוי לעשות עליו מצות אחרות“.

אויך דער אלטער רבי ברענגט אראפ אט דעם מנהג אין שו"ע⁷, וז"ל: „לכתחילה צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיקן כל צרכי שבת .. ומ"מ מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של ע"ת עד א' מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו .. שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה ג' של שבת כדי לעשות בו מצות הרבה שמניחין זה הככר ללחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שני' של שבת ובסעודה שלישית בוצעין עליו“.

(5) ברכות לט, סע"ב. שבת קיז, סע"ב (בשינוי לשון קצת).

(6) ולפי' א' בראה ברכות שם — עירובי תחומין. אבל במאירי ברכות ושבת שם מפרשו על עירוב תבשילין (ובברכות שם שולל הפי' דקאי על עירובי תחומין או עירובי חצירות „אאיכ' נפרש בה שהי' בוצע בה למחרת“ וראה ראה שם. חי' הר"ן שבת שם). וכ"ה באוצר הגאונים שבת שם (מרב יוסף גאון).

(7) פרשי' ברכות שם.

(8) הל' עירובי חצירות.

(9) שם הל' שבת.

(10) ביצה שם. הובא בב"ח וט"ז שם.

(1) ביצה יז, ב. רמב"ם הל' יו"ט פ"ו היה. טושרע או"ח סתקכ"ז סט"ז. שו"ע אדה"ז שם סכ"ה.

(2) הל' עירובי תבשילין בסופו. הובא בבאר היטב סתקכ"ז סק"ב.

(3) ישי"ש ביצה פ"ב סר"ס יח. הובא בב"ח סתקכ"ז שם. ט"ז שם סק"ד. מג"א שם סקט"ו.

(4) דלעיל הערה 1.